

## Blijf zoeken naar de graal van een alomvattende religiedefinitie!

Herman Vuijsje\*

In mijn artikel *Old images never die* stelde ik dat het steeds moeilijker wordt het onderzoekgebied van de godsdienstsociologie te omkaderen, omdat religiositeit steeds persoonlijker wordt, en daardoor steeds moeilijker te definiëren. Ter Borg komt, redenerend langs dezelfde lijnen, tot de gedachte dat je niet het hele gebied van ‘religie’ in één sluitende definitie kunt vangen. Iedere definitie is beperkt, meent hij. Laat elke onderzoeker zich daarvan – en van zijn eigen voorkeuren – rekenschap geven.

Voor zichzelf komt Ter Borg ook met zo’n beperkte omschrijving. Het gaat hem om religie ‘voor zover zij antwoorden geeft op de eindigheidsproblematiek en de zingeving’. En of die antwoorden dan gegeven worden door Jezus Christus of door Johan Cruijff, dat maakt niet uit.

Dat Ter Borg hier ernst maakt met het blootgeven van zijn eigen voorkeuren, valt niet te ontkennen. Maar dat lijkt me het enige opzicht waarin hij voldoet aan zijn eigen adagium. Want religie zoals Ter Borg die opvat, is niet beperkt maar eerder grenzeloos. En van het geven van ‘antwoorden’ hoeft in zijn omschrijving helemaal geen sprake te zijn.

Vormt een moment van vervoering tijdens een voetbalmatch een ‘antwoord op de eindigheidsproblematiek’? Je springt overeind, slaat de handen in de lucht en slaakt een vreugdekreet: is dat een vorm van religieuze ‘zingeving’? Dan zou, om een paar dwarsstraten te noemen, genieten van een mooi schilderij, wegdromen bij een schitterend uitzicht of het beleven van een seksueel hoogtepunt ook tot de religieuze ervaringen gerekend kunnen worden.

Als we Ter Borgs gedachtegang volgen, zouden we in dat laatste geval ook van een religieuze ‘verlossing’ kunnen spreken. Zowel Christus als Cruijff wordt wel als ‘verlosser’ aangeduid, schrijft hij. ‘Zij verlossen mensen kennelijk van iets, misschien wel van hun gevoel van eindigheid.’ Ook voor mijn sekspartner geldt dat die mij een moment van vervoering en oneindigheid bezorgt. ‘Jij bent mijn verlosser,’ fluister ik haar misschien wel toe. En daarmee staat zij volgens de redenering van Ter Borg dan op één lijn met Jezus Christus.

Ter Borg gebruikt ter onderbouwing van zijn definitie begrippen die achteloos postuleren maar niet adstrueren - ‘kennelijk’, ‘misschien wel’ - en is bo-

---

\* Herman Vuijsje is zelfstandig journalist, schrijver en editor.

vendien niet consequent in zijn definitie. Verderop in zijn repliek omschrijft hij religie niet meer als een ervaring van oneindigheid maar van ‘opgenomen te zijn in een hoger verband’. Daarmee komt hij dichterbij dan eerst bij de notie dat religie iets te maken heeft met metafysica, met dingen die wij niet kunnen begrijpen. Bij ‘opgenomen zijn in een hoger verband’ denk ik aan échte oneindigheid – niet alleen voor het moment dat je heel hard ‘Goal!’ of ‘O liefje!’ roept, maar tot in alle eeuwigheid.

Mijn laatste punt van kritiek heeft te maken met Ter Borgs eerder genoemde mening dat iedere religiedefinitie beperkt is. Voor hem is die gedachte aanleiding de vredespijp aan te reiken. Als iedere religiedefinitie weer andere beperkingen oplevert, laten we dan zeggen dat ze elkaar niet uitsluiten maar aanvullen.

Tegenover zijn eigen ‘beperkte’ model stelt Ter Borg het ‘christelijke’ religiemodel, waarvan ik volgens hem een aanhanger ben. Ook dit christelijke model is beperkt, maar dan anders: ‘Als men niet meer in God gelooft en het kerklidmaatschap heeft opgegeven is men niet langer religieus.’ Voordeel is wel, voegt hij hieraan toe, dat dit religiebegrip gemakkelijk te meten is.

Dat laatste is waar, en dat is precies de reden waarom ik in mijn artikel duidelijk maakte dat dit religiebegrip beslist niet het mijne is. Ik beweerde juist het tegenovergestelde: dat het onderscheid tussen religieus en niet-religieus vervaagt en zijn relevantie verliest. Dat religiositeit juist daardoor tegenwoordig zo moeilijk te meten is. En dat dit een probleem oplevert voor godsdienstsociologen.

Maar los van het feit dat Ter Borg mij in het verkeerde kamp indeelt – de door hem bepleite vreedzame coëxistentie komt mij weinig vruchtbaar voor. Leven en laten leven, ieder in zijn eigen geloof zalig worden, verzuiling desnoods – dat zijn mooie uitgangspunten voor de omgangsvormen in het veld dat godsdienstsociologen bestuderen. Maar voor het wetenschappelijk discours lijken ze mij de dood in de pot.

Het debat over de vraag wat nu eigenlijk het onderwerp van de godsdienstsociologie uitmaakt, verdient het niet te verzanden in een soort postmodern relativisme. Godsdienstsociologen moeten elkaar de maat blijven nemen in de hoop dichterbij de waarheid te komen. Daarbij hoort geen vreedzame uitruil van deeldefinities; alleen tegenspraak brengt ons verder. Godsdienstsociologen moeten blijven zoeken naar de graal, hoeveel opoffering en uithoudingsvermogen deze queeste in onze tijd ook eist.